

Друга Всеукраїнська наукова конференція

**«Історія та археологія
України: сучасні
тренди досліджень»**

29 квітня 2026 року

М.Одеса

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д.
Ушинського»**

**Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка**

**Відділ історії козацтва на півдні України Науково-дослідного
інституту козацтва при Інституті історії України НАН
України**

Одеський національний морський університет

Одеський історико-краєзнавчий музей

**ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ:
СУЧАСНІ ТРЕНДИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірка наукових праць

Електронне наукове видання

Одеса – 2026

УДК 94(477)+903(477):(06)

Рекомендовано до друку кафедрою
історії України Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 11 від 20 травня 2026 р.

Рекомендовано до друку вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол №14 від 28 травня 2026 р.

Редакційна колегія:

к.і. н., доцент Сєкерська О. П. (Одеса) – *відповідальний редактор*
Лаборант кафедри історії України Нікіфорова Н. А. (Одеса) –
відповідальний секретар
д. і. н., професор Бабенко Л. Л. (Полтава)
д. і. н. Бруяко І. В. (Одеса)
ас. Родіял Д. О. (Одеса)

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка
наукових праць / за ред. О. П. Сєкерської. Одеса, 2026. 274 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам сучасної
історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та
археології України. До неї увійшли публікації молодих вчених, аспірантів та
здобувачів освіти, оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній
конференції «Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень», яка
відбулася **29 квітня 2026 року** у ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Видання розраховане на вчених-істориків, викладачів, студентів і усіх, хто
цікавиться історією та культурою України.

Рецензенти:

д. і. н., професор Михайлуца М. І.
д. і. н., професор Діанова Н. М.

Видано за редакцією авторів-здобувачів та наукових керівників

АДМІНІСТРАТИВНІ ТА РЕПРЕСИВНІ ПРАКТИКИ
АНТИРЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СРСР В ОДЕСЬКІЙ ЄПАРХІЇ
(1920–1939)

Генсьорський Василь.....с.66

ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО
РОЗВИТКУ БУДЖАКУ ЯК ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ
УКРАЇНИ

Гладких Анастасія, Савченко Віктор.....с.72

ОБРАЗ ПЕТЛЮРИ ТА СКОРОПАДСЬКОГО У ТВОРАХ
ІСТОРИКА УКРАЇНИ ВІКТОРА САВЧЕНКА

Єременко Маргарита.....с.81

ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ПРОТОІЄРЕЯ АРСЕНІЯ
ЛЕБЕНДИЦЕВА

Єрмакова Валеріяс.88

ДЖАЗ В ОДЕСІ: ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ,
ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТА СУЧАСНА МОЛОДІЖНА
СЦЕНА

Жимолостнова Вероніка.....с.96

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСЕЛЕННЯ ЧАТАЛ-ГЮЮК

Засоба Катерина, Секерська Олена.....с.103

РОЛЬ БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ УНІЇ У ФОРМУВАННІ
ІСТОРИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Кондратюк Василь, Середа Олександр.....с.109

ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ ОДЕСИ В ХІХ СТ.

Кравченко Яна, Діанова Наталіяс.114

НАСЛІДКИ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АВАРІЇ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я
НАСЕЛЕННЯ ТА ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Мехеда Ангелінас.120

Яна Кравченко, здобувач другого рівня вищої освіти ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

Наталія Діанова, д. і. н., професор кафедри історії України ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ ОДЕСИ В ХІХ СТ.

Анотація. Театральне життя Одеси ХІХ ст. було одним із найяскравіших культурних феноменів міста, що формувалося під значним європейським впливом. До одеських театрів приїжджали провідні митці та виконавці світового рівня. У статті стисло розглядається взаємодія акторів і глядачів, висвітлюється вплив українського театрального мистецтва на формування культурного середовища Одеси, а також визначається значення театру для її мешканців.

Ключові слова: Одеса, театр, актори, глядачі, сцена, культура.

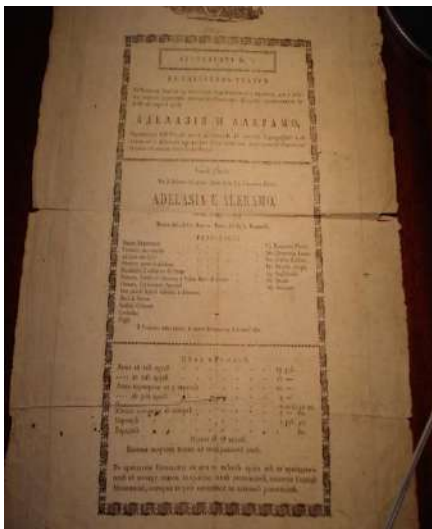
На початку ХІХ століття Одеса ще не мала власної театральної будівлі. Але театральне життя жило в серцях мешканців міста: вистави проходили де завгодно – на площах, базарах, крамницях. Саму сцену складали з підручних матеріалів – діжок і дощок, на яких розміщували декорації, а актори грали просто неба. У той час в Одесі відбувся перший виступ професійної польської трупи, що стало важливим кроком до формування постійного культурного середовища. Театральне життя в цей період було суто аматорським, але інтерес до нього швидко зростав. Тому будівництво театру для міста було питанням часу.

За ініціативою Армана Емманюеля де Рішельє 10 лютого 1810 року урочисто було відкрито Перший Міський театр, очільник міста вбачав у театрі не просто розвагу, а економічний та демографічний

інструмент розвитку Одеси. Будівлю театру було зведено за проектом італійського архітектора Франческо Фраполлі, значні зміни в план вніс Тома де Томон [1]. Театр знаходився приблизно на тому ж місці що й теперішній, але передній фасад був повернутий до моря, а сама сцена – до Пале-Рояля. Будівля чітко проглядалася з боку моря, слугуючи своєрідним розпізнавальним знаком міста для гостей, що прибували сюди [2, с. 12]. Театр не опалювався, глядачі взимку та в холодні дні сиділи в залі у верхньому одязі, але це не заважало одеситам та гостям міста насолоджуватись виставами. У репертуарі того часу були комедії, трагедії, водевілі та комічні опери. У місті виступали артисти з різних країн Європи, що робило театральне життя Одеси частиною загальноєвропейського культурного простору. Невдовзі в театрі почала домінувати італійська опера, яка мала неабиякий успіх серед глядачів, а свій початок брала ще до будівництва театру і була аматорською. У зазначений період італійська мова набула значного поширення в Одесі, що було зумовлено популярністю оперного мистецтва. Саме тут, прозвучали такі відомі й популярні опери: «Севільський цирульник» Дж. Россіні, «Лючія ді Ламмермур», «Любовний напій» Г. Доницетті, «Тоска» Дж. Пуччіні [1]. Через популярність італійської трупи Одеса лише підтвердила свій статус європейського міста, де цінується мистецтво. Багато оперних артистів, які приїжджали до Одеси з Італії були маловідомими, а повертались на Батьківщину вже здобувши широку популярність. У 1812-1813 роках у місті спалахнула чума, яка забрала життя італійських виконавців, які гастролювали Одесою. Стверджують, що співачки та балерини купували шалі та хустки з кораблів заражених чумою [3, с. 17].

Підтвердженням активного репертуарного життя міста є театральна афіша 1822 року (мал.), що зберігається в архівних фондах Одеського національного академічного театру опери та балету. Афіша надрукована двома мовами – російською та італійською. Оголошення містить склад виконавців, перелік дійових осіб та ціни на квитки – рідкісний зразок театрального життя Одеси початку XIX століття.

Малюнок. Абонемент на виставу італійської опери «Adelasia e Alegamo» в Одеському міському театрі від 14 квітня 1822 року.

Головним джерелом інформації про культурне життя міста того часу була газета «Одесский вестник», яка почала виходити з 1827 року та оперативно висвітлювала нові театральні постанови. Вона регулярно знайомила читачів із біографіями композиторів і виконавців, а з розвитком оперного жанру на її сторінках з'явилася професійна критика [4, с. 7].

Театр відвідували представники різних соціальних верств, зокрема аристократія, купецтво та іноземні дипломати. Водночас важливу роль у театральному середовищі відіграла публіка галереї, представлена студентством і поціновувачами музичного мистецтва, які вирізнялися високим рівнем обізнаності та вимогливістю до виконавців. Негативна реакція цієї частини глядачів могла суттєво вплинути на сценічну репутацію артиста, що свідчило про вибагливість і водночас справедливість одеської публіки. Однією з форм визнання майстерності артиста в Одесі були позитивні відгуки музикантів оркестру, що інколи проявлялися під час репетицій. У зазначений період опера приваблювала публіку не лише мистецькою складовою, але й виконувала функції інформаційного та комунікативного осередку також.

Таким чином Перший театр Одеси був важливим центром європейської культури, куди приїжджали відомі митці з різних країн. Та не одними європейськими артистами була багата сцена одеського театру. Там виступали й талановиті українські актори, одним з яких був Карпо Соленик. Його вважали новатором в акторському мистецтві. Тарас Шевченко високо оцінював акторську майстерність К. Соленика, називаючи його геніальним артистом [2, с. 16].

В Одеському театрі ставили п'єси класиків, зокрема Миколи Гоголя, Олександра Грибоедова та згодом Антона Чехова. Це впливало на формування театральних уподобань глядачів. Водночас місцева публіка сприймала ці твори по-своєму.

З 1847 р. почав свою діяльність драматичний театр, у формуванні театральної трупи якої брав участь Михайло Щепкін [3, с. 44]. Він був відомим актором та володів українською мовою. Його приїзди до Одеси викликали інтерес серед глядачів.

Пожежа Першого міського театру Одеси мала значний вплив на культурне життя міста, адже театр відіграв важливу роль у житті одеситів. Будівля згоріла вцент, що призвело до тимчасового припинення театральних заходів. Протягом певного часу на цьому місці зберігалися руїни, які згодом було демонтовано, після чого Театральна площа поступово заросла трав'яною рослинністю [2, с. 23]. Проте ця трагедія лише підкреслила значення театру для одеситів і стимулювала подальший розвиток театральної інфраструктури.

У 1887 році на місці згорілого театру постала нова споруда, зведена за проектом архітекторів Фердинанда Фельнера та Германа Гельмера. Відкриття театру супроводжувалося значним суспільним інтересом. Нова будівля вирізнялася високим рівнем архітектурного та технічного виконання. «Все тут таке нове для Одеси, таке витончене, зручне і комфортабельне, таке багате!..» – писала газета «Одесский вестник» [1]. Театр мав електричне освітлення та парове опалення. Бажаючих бути присутніми на відкритті театру було так багато, що давали дві вистави – вдень та ввечері за однією і тією ж програмою [2, с. 26].

Перші відвідувачі звертали значну увагу на інтер'єр театру, зокрема його оздоблення та архітектурні елементи, що іноді впливало на сприйняття театральних вистав.

Наприкінці XIX століття, попри домінування італійської опери та французького балету, виступи української трупи «театр корифеїв» викликали значний інтерес та захоплення в одеситів.

Один із місцевих театралів зазначав: «Щоденно біля каси виникала давка, що переходила в бійку за квитки; артисткам влаштовували овації, підносили цінні подарунки..» [5, с. 188]. Це був час, коли українське слово на сцені було не просто мистецтвом, а актом сміливості та національної гордості. До міста приїжджали Марко Кропивницький, Микола Садовський та Марія Заньковецька. Високий художній рівень постановок, зокрема продуманість декорацій і точність відтворення побуту, справляли значне враження на глядачів [3, с.115]. Українська трупа сприяла розвитку української театральної культури в Одесі.

У сучасному репертуарі Одеської опери представлені твори української тематики, зокрема опера «Наталка Полтавка» та сучасні балетні постановки. Це засвідчує збереження та подальший розвиток національних театральних традицій.

Одеське театральне життя XIX століття – це не просто сторінка історії, а фундамент, на якому виросла ідентичність нашого міста. Саме в стінах театру Одеса усвідомлювала своє європейське коріння. Для одесита XIX століття театр був усім – не лише мистецьким простором, а й важливим осередком суспільного життя та комунікації. Мешканці Одеси виявляли стійкий інтерес до театру, який посідав важливе місце в їхньому культурному житті. Це дозволило місту не лише зростати, а й розвиватися в одному ритмі з великими європейськими столицями.

Список використаних джерел

1. Історія театру. Офіційний сайт Одеського національного академічного театру опери та балету. URL: <https://operahouse.od.ua/ua/about/history/> (дата звернення 4. 04. 2026).
2. Максименко В. *Два века Одесского городского театра*. Одесса : Астропринт, 2005. 342 с
3. Голота В. *Театральная Одесса*. Киев : Мистецтво, 1990. 243 с.
4. Остроухова Н. *Одеський оперний театр як музично-історичне явище та художньо-інституціональний феномен*. Одеса : Олді+, 2024. 716 с.
5. Історія Одеси / Головний ред. В. Н. Станко. Одеса: Друк, 2002. 560 с.

*Yana Kravchenko,
Nataliia Dianova*

THEATRE LIFE OF ODESA IN THE XIX CENTURY

***Abstract.** The theatrical life of Odesa in the XIX century was one of the brightest cultural phenomena of the city, which was formed under significant European influence. Leading world- class artists and performers came to Odesa theaters. The article briefly examines the interaction between actors and the audience, highlights the influence of Ukrainian theatrical art on the formation of Odesa's cultural environment, and defines the significance of theater for its residents.*

***Key words:** Odesa, theater, actors, audience, stage, culture.*

Електронне наукове видання

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка наукових праць / за ред. О. П. Секерської. Одеса, 2026. 274 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та археології України. До неї увійшли дослідницькі нароби молодих вчених, аспірантів та здобувачів освіти першого – другого рівнів, які були оприлюднені на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень» 29 квітня 2026 року у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Видання розраховане на дослідників-істориків, викладачів, здобувачів освіти і усіх, хто цікавиться історією та культурою України.

Матеріали подано в авторській редакції

Макетування: Родіяд Д. О.

Дизайн обкладинки: Засоба К. І.

Одеса 2026